

Medeia

---

148. hooaeg

MEDEIA

EURIPIDESE TRAGÖÖDIA AINETEL
ÜHES VAATUSES

LAVASTAJA, TEKSTI AUTOR JA MUUSIKALINE KUJUNDAJA TIIT PALU
KUNSTNIK EUGEN TAMBERG
VALGUSKUNSTNIK KARMEN TELLISAAR (ENDLA)
INSPISENT ANU LAANESAAR

ESIETENDUS 20. JAANUARIL 2018 SADAMATEATRIS

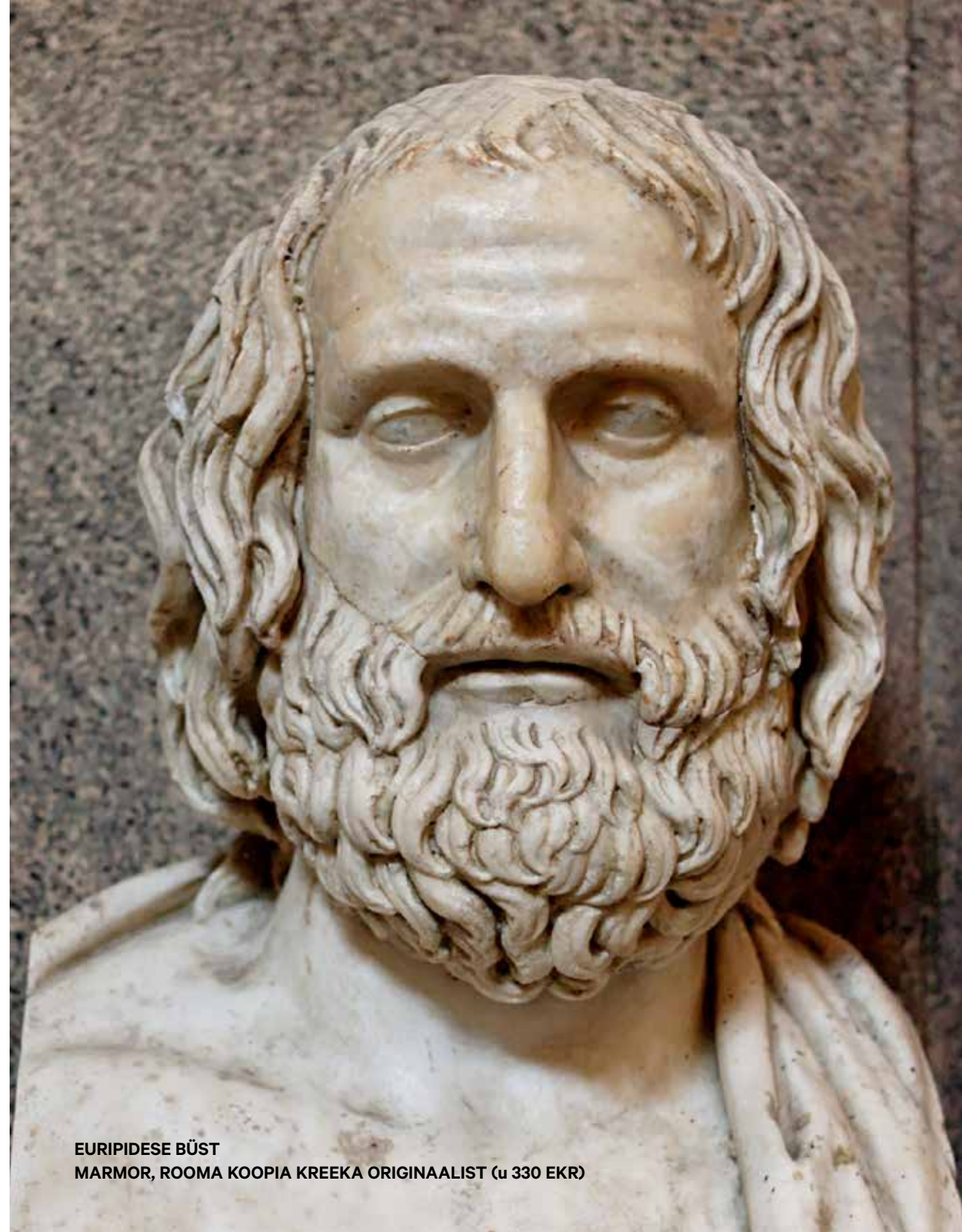
OSADES:

Korintose naiste koor Kärt Tammjärv

Iason Merle Jääger

Kreon Külliki Saldre

Medeia Maria Annus

EURIPIDESE BÜST
MARMOR, ROOMA KOOPIA KREEKA ORIGINAALIST (u 330 EKR)

Euripides (480 – 406 e Kr) polnud esimene, kes kasutas näidendi aineseks müüti Medeia ja Iasoni armastusest. Teadaolevalt oli enne teda Kreeka teatripidustustel esitatud juba vähemalt kolmkümmend samateemalist tragöödiat erinevatelt dramaturgidelt. Euripides aga andis müüdile ja selle tegelastele täiesti uue mõõtme, tõi nad oma kaasaegsetele lähemale. See uudne tõlgendus tõi kaasa väljavilistamise ja viimase koha dramaturgide võistlusel Ateena Dionysose teatris peaaegu kaks ja pool tuhat aastat tagasi.

Dionysose teater Akropolise nõlval on vanim Kreeka teatritest. See mahutas ligi kakskümmend tuhat vaatajat. Seega mahtusid teatrisse pooled Ateena kodanikest! Teater oli võimas massimeedia.

Kui korraldada küsitlus „Medeia“ sisu kohta, siis tõenäoliselt on enim korduvaks vastuseks midagi sellist: Medeia on naine, kes tapab oma lapsed. See on nii tugev kujutuspilt, et jääb igaveseks meelde; see puudutab meid väga sügavalt, ületab mõistuspärase piiri, läheb vastuollu meie elu algoritmiga.

Kõikides varasemates tragöödiates tappis Medeia ja Iasoni lapsed hullunud rahvahulk. Euripides avardas inimliku valu piire just sellega, et lasi lapsed surmata Medeial endal. Kõik hilisemad tuntud Medeia teatriverioonid kasutavad sama lõpplahendust, olles seega Euripidese idee järgijad.

Euripides esitles lugu Medeiasest selgelt väljenduva kaastundega nimegelase vastu. Ka see oli enneolematu, sest müüdi traditsiooni järgi pärines Medeia kaugelt maailmaäärelt ning oli kreeklastega võrreldes palju madalamast inimklassist. Medeia loomuse põhiosaks oli kuri nõidus ning just sellele sai taandada kõik halva, mis võis juhtuda õilsate kangelastega.

Arvatakse, et Euripides soovis viia publiku mõtteid võõramaalaste halvenevale seisundile Ateenas. Selgi ajal oli sõja jalust põgenevat rahvast hulkadena liikvel ning Ateenas kitsendati mittekodanike õigusi.

Euripides uuris oma tragöödias, kuidas müütilised kangelased võiksid käituda, kui satuksid elama tänapäeva. Teater püüab alati kõnetada tänapäeva vaatajaid ning puudutada teemasid, mis on õhus.

Lavastus, mida näete, põhineb kahes olulisel punktis Euripidese „Medeiale“: empaatia Medeia suhtes ning lõpplahenduse idee. Lisaks on kasutatud erinevaid müütide käsitlusi ning Euripidese algteksti tõlkeid inglise ja saksa keelde (eesti keelde pole Euripidese tragöödiat veel tõlgitud).

Meie lavastuses mängivad ka meestegelasi naised. Seda ei saa jätta märkimata, sest märkamata see ei jää. Mis võib juhtuda sugude traditsiooniliste jaotuste, mõttemudelite, vastuoludega, kui laval pole vastamisi Mees ja Naine, vaid kaks Inimest? Kas siit võib kerkida teisi, värskest inimlikke valupunkte?

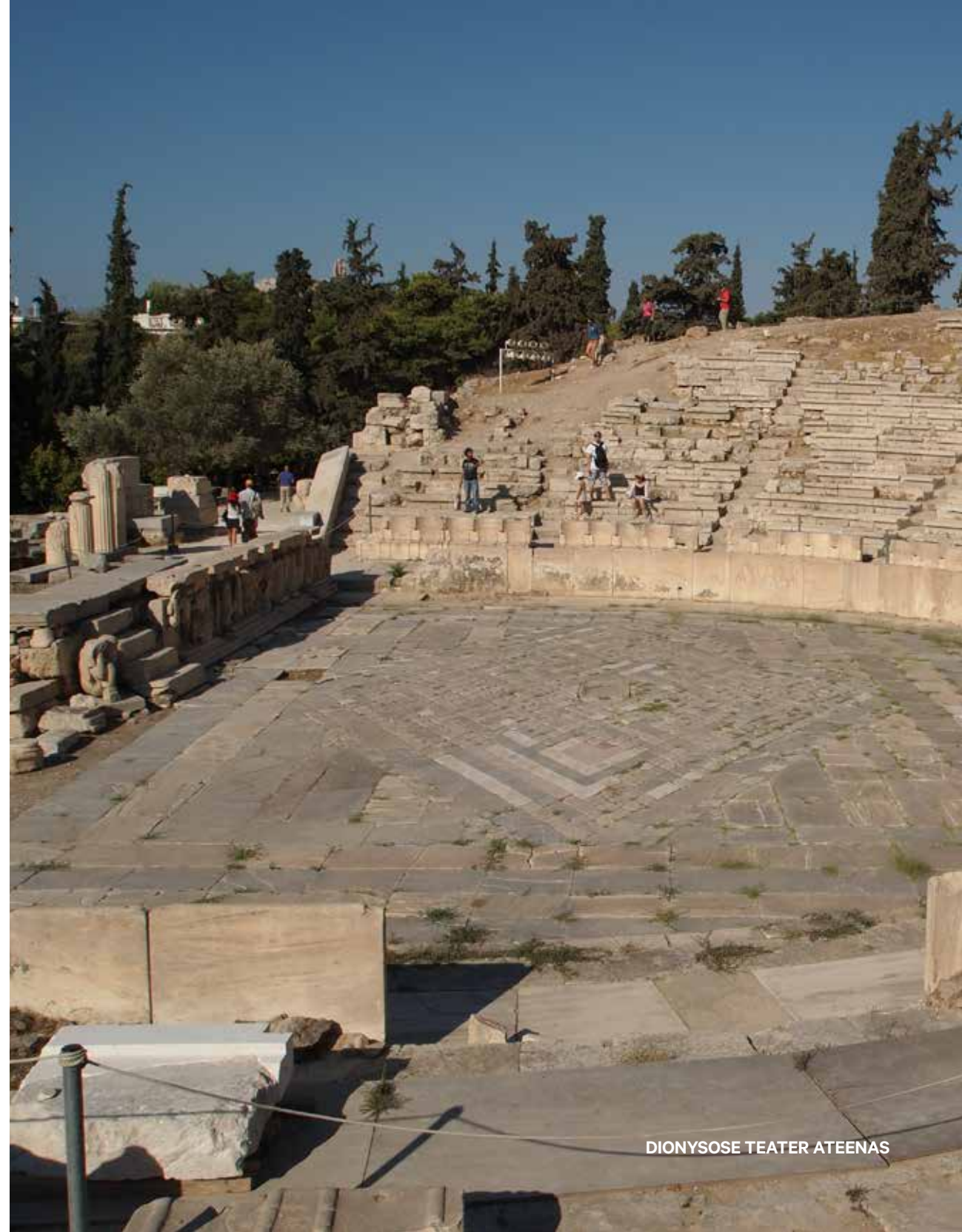
Etenduse lõpus selgub, mida peab meie Medeia oma lastega tegema. See on meie panus müüdi tõlgendusse siin ja praegu, kus elame.

Tiit Palu, dramaturg ja lavastaja

“Medeia” (kreeka Μήδεια / Mēdeia) on Vana-Kreeka tragöödia, mille Iasoni ja Medeia legendi ainetel kirjutas Euripides ja mis esmakordselt lavastati Ateenas 431 eKr. Euripides kirjutas “Medeia” koos nüüdseks kaotsiläinud näidenditega “Philoktetes”, “Diktys” ja saatürimänguga «Thersitai», saades tol aastal Ateena dionüüsiate-aegsel näidendivõistlusel kolme võistleja hulgas kolmanda ehk viimase koha. Euripidese konkurendid olid tol aastal Euphorion (kuulsa näitekirjaniku Aischylose poeg) ja Sophokles.

Tänapäeva teatrimaailmas on „Medeia“ üks enimlavastatud antiiknäidendeid, sest selle näidendi teemad ja konflikt on aegumatud. Euripidese näidendi peategelast Medeiast iseloomustavad tundelisus, kirglik armastus ja kättemaksuhimu. Medeia tegelaskuju on palju huvi pakkunud feministidele ja feministlikele kirjanduskäsitlustele, õhutades diskussiooni naise olukorrast meestekeskse ühiskonnas, tema tegusid on sageli püütud õigustada ohvrirolliga patriarhaalses maailmas. Medeia loo tõlgenduste ja vastuvõtu puhul peab kindlasti meenutama ka asjaolu, et Kreeka kontekstis oli Medeia barbar ehk võõramaalane, kes hülgas ja reetis armastuse nimel oma kodumaa ning jäi elama teise rahva keskele. Võõraks olemise temaatikal on kahtlemata oma osa Medeia eripalgelistest käsitlustest läbi erinevate aegade ja aastasadade.

Antiik-Kreeka mütoloogiast pärit lugu räägib kuldvillakust, selle otsimisega seotud seiklustest, armastusest ja sellega kaasnenud traagilistest sündmustest. Ka antiikajal oli sellest loost käibel mitu erinevat varianti, iga hilisem loo jutustaja on sellele lisanud täiendusi ja uusi nüansse. Esimese versiooni kuldvillaku-loost on kirja pannud kolmandal sajandil eKr elanud poeet Apollonios Rhodoselt, lisandusi loole on oma loomingus teinud Pindaros ning Iasoni ja Medeia lugu pärineb viiendal sajandil eKr elanud tragöödiakirjaniku Euripidese näidendist „Medeia“.

Arvatakse, et Iason oli esimene kanglane Euroopas, kes võttis ette retke kaugele maale. Ajalises arvestuses toimus see retk umbes põlvkonna jagu enne Odysseuse kuulsat rännakut, mida tänu „Odüsseiale“ ehk tänapäeval kõige paremini teatakse ja tuntakse. Tolle aja retked toimusid mööda veeteid, sest maanteid veel polnud. Veeteed olid ohtlikud, ööseks jäid laevad ankrusse ning igal pool varitsesid vapraid meresõitjaid lisaks tavalisematele mereohtudele (tormid ja laevahukud) ka koletised ja muud müstilised olendid. Pikkadeks reiseks väljaspoole Kreekat oli tarvis pealehakkamist ja erakordset vaprust.

Nagu igal lool, on ka kuldvillaku saagal oma eellugu, mis põhjustas kõik järgnevad sündmused. Kuldvillaku lugu sai alguse sellest, et üks Athamase nimeline Kreeka kuningas tüdines oma naisest, jättis ta maha ja abiellus printsess Inoga. Maha jäetud naine Nephele oli mures oma kahe lapse saatuse pärast, kartes, et Ino laseb nad tappa. Nephele vaist ei petnud teda, Ino oligi selline plaan. Rikkudes riigi seemnevilja ja kutsudes esile suure ikalduse ja näljahäda, sundis ta oraaklit ennustama, et vili hakkab uuesti kasvama siis, kui noor prints on ohverdatud. Näljasurma kartvad inimesed hakkasid seepeale nõudma, et kuningas oma poja ohvriks tooks. Ohverdamisteremoonial leidis aga aset ime: ohvrialtari juurde tormas jää, kelle villak oli puhtast kullast ning haaras sealt ohvriks määratud poisi koos tema õega, tõstis nad oma turjale ning kandis lapsed läbi õhu minema. Hermes oli laste ema palveid kuulda võtnud ja saatis päästja.

Kui jää lendas üle väina, mis Euroopat Aasiast lahutab, libises väike tüdruk tema seljast, kukkus vette ja uppus. Kuna tüdruku nimi oli Helle, kannab see meri siiani nime Hellespontos. Väike prints jõudis aga õnnelikult Külalislahkusetä mere ääres (siin peetakse silmas Musta merd) asuvasse Kolchise riiki (praegune Gruusia). Kolchise metsik rahvas võttis prints Phrixose kenasti vastu ning kuningas Aietes andis talle naiseks oma tütre. Kummaline tundub seejuures asjaolu, et Phrixos ohverdas tänutäheks ellujäämise eest sellesama jäära, kes ta elu päästis ning kinkis tema väärtusliku kuldvillaku kuningas Aietesele.

Phrixose isa vend oli õiguse järgi Kreeka kuningas, kellelt tema vennapoeg Pelias oli riigi üle löönud. Selle kuninga poeg Iason, riigi tegelik pärija, oli pagenduses üles kasvanud ning soovis oma pärandust tagasi saada. Ta ilmus linna väga muljetavaldavalt: „...uhke rüü liibus ta võimsa keha ümber, õlgadel leopardinahk vihma kaitseks. Tema uhkeid lopsakaid juukseid polnud keegi kärpinud ja need langesid lainetena seljale. /.../“ Ta ütles Peliasele otse, et tuli oma riiki tagasi nõudma ning Pelias, kes loomulikult millestki loobuda ei soovinud, teatas

LÉON DAVENT. FRAGMENT OF FORDIST "HERAKLES VÕITLEMAS ARGONAUTIDE LAEVAL" (u 1540-56)

ARGONAVTICA.

EUROPAE PARS

ASIAE

PARS

LIBYAE

PARS

ILLVSTRISSIMO
PRINCIPI CAROLO
COMITI ARENBERGIO,
BARONI SEPTIMONTII,
DOMINO MIRVARTII,
EQVITI AVREI VEL
LERIS, ETC.
ABRAH. ORTELIVS
DEDICAB. L.M.

Ex conatibus Geographicis Abrah. Ortelij Antwerp.

Syrtes. sive mare
salsum ac arenosum.

ORTELIUS. ARGONAUTIDE TEEKONNA KAART (1601)

ANTHONY FREDERICK AUGUSTUS SANDYS. MEDEIA (1868)

selle peale, et on nõus riigi tagasi andma, kui lason toob talle kuldvillaku – oraakel olevat kuulutanud, et see toob riigile õnne. Pelias lootis, et lason ei saa raske ülesandega hakkama ning hukkub teekonnal. lason aga võttis väljakutse vastu ning andis kõikjal teada, et otsib merereisiks vapraid kaaslasi. Parimad parimatest tulid end temaga kaasa pakkuma. Tuli kangelane Herakles, tuli muusikameister Orpheus, tulid vennad Kastor ja Polydeukes, Achilleuse isa Peleus ja paljud teised. lasonit aitas ka jumalanna Hera, kes süstis kõigisse kangelastegude ihalust ja uljust.

Mehed asusid teele laevaga, mille nimi oli „Argo“. Enne ankru hiivamist täitis lason kuldse peekri ning valas sellest merre veini, paludes Zeusi meresõitjatele abiks. Mehi ootasid ees suured seiklused ning nii mõnigi pidi oma elu jätma.

Esimene peatus tehti Lemnosel – saarel, kus elasid ainult naised. Nad olid mässu tõstnud ning tapnud kõik saare mehed. lasoni meresõitjad said saarel lahke vastuvõtu osaliseks.

Üsna pea kaotas meeskond oma ridadest ühel vahepeatusel Heraklese, kes jäi ekslema oma kannupoissi otsides ning unustas kuldvillaku. Järgmine seiklus viis mehed kokku hirmsate harpüiadega – hirmuäratavate lendavate olenditega, kellel olid kõverad nokad ja küüned ning kes levitasid enda ümber hingematvat haisu. Loomulikult õnnestus kangelastel ka harpüiasid võita. Rauk nimega Phineus, kelle nad harpüiade käest päästsid, andis nõu eelseisvate ohtude asjus. Eriti ohtlik oli põrkavate kaljude ehk sümplegaadide läbimine. Rauk andis nõu teha katse tuviga – kui tuvi nende vahelt läbi pääseb, saab sellega hakkama ka laev, kui aga lind surma saab, pole ka argonautidel lootust kuldvillakuni jõuda. Tuvi pääses läbi ja läbi pääses ka laev, jäädes ilma vaid oma ahtriornamendist, mis kokkupõrkuvate kaljude vahel purunes. Pärast seda läbisõitu jäid kaljud oma kohale ning pole hiljem enam meresõitjaid kimbutanud. Oma reisil möödusid argonautid amatsoonide saarest ning nägid veidi hiljem ka paika, kus Prometheus oli kaljude külge aheldatud ning kotkas tema südame kallale tormas. Tuul oli aga soodne, peatust ei tehtud ning nii jõuti lõpuks Kolchisesse, kuldvillaku maale.

Jumalad, kes Olümposelt toimuvat jälgisid, olid mures. Hera, kes argonaute toetas, läks uhkust alla surudes abi paluma armastuse jumalannalt Aphroditelt. Aphrodite lubas teda aidata. Otsustati, et Aphrodite poeg Eros paneb Kolchise kuninga tütre lasonisse armuma. Kuningatütar Medeial olid erilised võluvõimed, mille abil ta oli võimeline lasonit teda ähvardavatest ohtudest päästma. Eros saatiski oma noole teele niipea, kui Medeia lasonit esmakordselt nägi.

lason esitas kuningas Aietesele oma soovi otsekoheselt: tal on tarvis kuldvillakut ja ta on selle saamiseks nõus täitma kõik kuninga soovid. Kuningal polnud mingit soovi kuldvillakust ilma jääda ja seetõttu mõtles ta lasonile välja võimatu ülesande: ikkesse tuli panna kaks härga, kelle jalad olid pronksist ning hingeõhk leegitsev tuli, ning künda nendega põldu. Seejärel tuli vagudesse külvata lohe hambad, millest otsemaid hakkavad tärkama relvastatud mehed. Neist meestest pidi lason võideldes jagu saama. Kuningas Aietes väitis, et ta ise on selle kõigega kunagi hakkama saanud ning ei taha kuldvillakut anda viletsamale mehele.

lason sai aru, et see on võimatu ülesanne, ent võttis väljakutse siiski vastu. Medeia aga tundis tema pärast hirmu, sest aimas isa plaani. Suurte südametunnistuspiinadega otsustas Medeia oma isa reeta ja lasonit aidata. Noored kohtusid ja armusid ülepeakaela. Medeia andis lasonile võlusalvi, lason aga kutsus teda koos endaga Kreekasse, kus neid enam miski ei lahutaks.

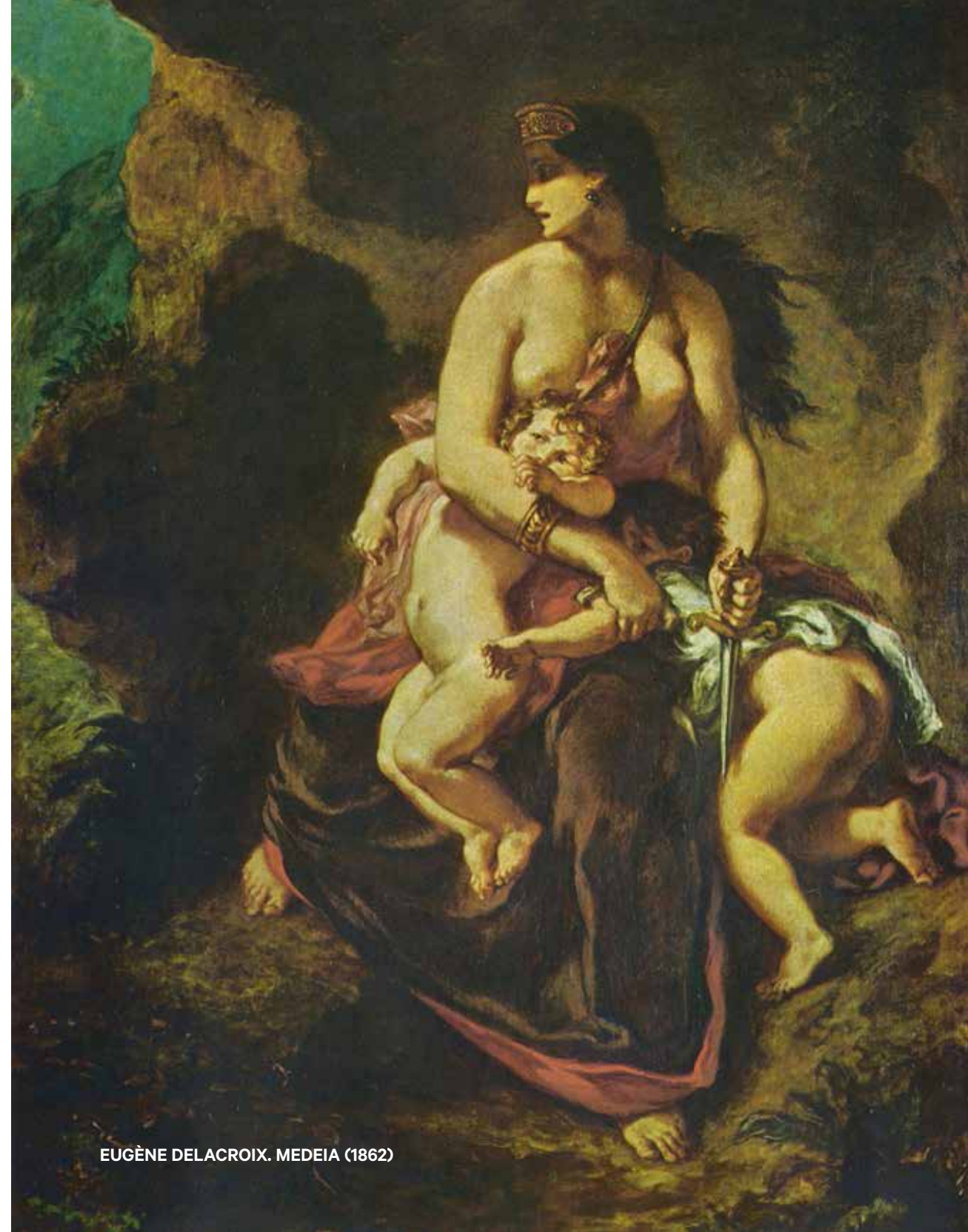
Medeia abiga õnnestuski lasonil kuninga raske ülesanne täita. Pärast seda otsustas Medeia koos lasoniga põgeneda. Ta uinutas kuldvillakut valvava lohe, seejärel näppasid nad öö varjus kuldvillaku ja asusid Kreeka poole teele. Vihane kuningas lasi neid jälitada, Medeia võlujõu abil pääsesid nad aga pakku. Põgenemise käigus saatis Medeia aga korda hirmsa teo ja tappis pääsemise nimel oma venna, kes neid jälitas. Tagasiteel Kreekasse tuli ette veel mitmeid katsumusi, ent Medeia abiga saadi alati hakkama.

Reisi lõppedes läksid argonaudid oma kodudesse laiali, lason ja Medeia siirdusid aga kuldvillakut Peliasele viima. Uudised, mis neid vastu võtsid, olid kurjad ja kurvad: Pelias oli sundinud lasoni isa enesetapule ning ema oli kurvastusest surnud. lason palus Medeialt abi kättemaksuks ning Medeia ei suutnud suure armastuse tõttu ka seekord talle ära öelda. Ta pakkus Peliase tütardele rohtu, millega nad oma isa saavad nooreks muuta. Tütred uinutasid isa, lõikasid tükkideks ning panid noorendavasse katlasse, ent Medeia pettis neid ning kadus ja nii said tütardest oma isa mõrtsukad.

Pärast Peliase surma läksid lason ja Medeia Korintosesse. Neile sündis kaks poega ning õnn oli pilvitu. Medeia armastus lasoni vastu oli nii suur, et suutis meeltest tõrjuda kõik toimunud kurvad sündmused, samuti perekonna ja kodumaa kaotuse. Siis aga otsustas lason abielluda Korintose kuninga tütreaga, unustades täiesti, mida ta Medeiale võlgneb. Korintose kuningas, kartes Medeia viha, hakkas muretsema oma tütre elu pärast ja nõudis, et Medeia saadetakse koos poegadega maalt välja. See võrdus enam-vähem surmaotsusega. Medeia kurvastas, et on oma truudusetu armsama pärast saatnud korda nii palju halba. lason aga heitis Medeiale, ette et too tema tulevase naise vastu nii halvasti meelestatud on – lasonil olevat vaevu õnnestunud Medeia surmaotsusest päästa. Medeia raevus ja tuletas talle meelde, kui suur on tema osa lasoni õnnestumistes. lason teatas aga Medeiale, et teda aitas jumalanna Aphrodite. Nüüd otsustas Medeia lasonile kätte maksta. Ta võttis kirstust oma kõige kaunima kleidi, määris selle kokku mürgiga ning lasi saata lasoni mõrsjale. Printsess suri, kui kleidi selga pani. Pärast seda taipas Medeia, et tema lapsi ei kaitse nüüd enam keegi ning neid ootab ees armetu orjapõli.

Kui pruudi surmast raevunud lason Medeiat tapma tuli, leidis ta eest oma surnud pojad ning nägi Medeiat astumas õhukaarikusse, mille ette olid rakendatud lohed. Medeia kadus ning lason jäi teda needma, hetkekski ennast juhtunus süüdistamata.

/Refereeritud E. Hamiltoni raamatust „Antiikmütoloogia“, Eesti Raamat 1975/

EUGÈNE DELACROIX. MEDEIA (1862)

Teatrijuht Toomas Peterson

Draamajuht Tiit Palu

Muusikajuht Paul Mägi

Balletijuht Mare Tommingas

Lavastusala juht Rait Randoja

Lavatehniline meeskond Rello Lääts, Veljo Rüütli

Raido Kits, Jorgen Oras, Ellon Tiivas, Andre Luik

Dekoratsiooniala Marika Raudam, Mait Sarap, Innari Toome

Ain Austa, Andres Lindok, Katrin Nigumann, Leenamari Pirn

Terje Kiho, Sirje Kolpakov, Armin Luik, Aleksander Karzubov

Indrek Ots, Mart Raja, Tarvo Vassil, Arvo Vassil, Eino Reinapu

Grimm ja soengud Anne-Ly Soo, Erle Vannus, Janika Kolju

Kostüümiala Ivika Jõesaar, Irina Medvedeva, Ruth Rehme-Rähni

Küllli Kukk, Edith Ütt, Ljubov Guzun, Ivi Vels, Heli Kruuse, Luule Luht

Tia Nuka, Kaire Arujõe, Valentina Kalvik, Inkeri Orasmaa, Daisy Tiikoja

Elli Nöps, Kertu Lepasaar, Marit Reinmets, Olga Vilgats, Natalja Malinen, Juta Reben

Toomas Vihermäe, Malle Värno, Henn Laidvee

Riietajad Raina Varep, Maris Plado, Ode Alt

Rekvisiitorid Liina Martoja, Kaie Uustal, Kärt Paasik

Mirka Porrassalmi, Kadri Kaur, Annaleena Adamson

Valgustusala Andres Sarv, Jaanus Moor, Madis Fuchs

Heli- ja videoala Andres Tirmaste, Indrek Asukül

Kavalehe koostas Anu Tonts

Kavalehe kujundas Katrin Kelpman

Kaane- ja plakatifoto Andrus Kannel

Lavastaja foto Heikki Leis

Kinema
avab ukse
teatrielamusele!

Innovation
that excites

UUS NISSAN PULSAR

UUS AUTO, UUS KOGEMUS. TÄIUSLIK KAASLANE.

UUS NISSAN PULSAR

See on nii seest kui väljast dünaamiline auto. Kõige ruumilooma aalong oma klassis ja palju suurenduslikku varustust teevad paraga reelmise vilge mugevale. Valmis ja kergeasti manövrerdater Nissan PULSAR on sinu jaoks nagu loodud.

**NÕUD EI TASU VÄHENAGA LEPPIDA.
UUS NISSAN PULSAR PANEB SUL PULSI LÕÖMA.**

BRONEERI PROOVISÖIT JUBA TÄNA!

autospirt

Autospirt Tartu OÜ
Turu 42, Tartu
tel 734 1422
www.autospirt.ee

Pildid on iluhoovis. Nissan Pulsar mootor võimsus on 88 - 117/100 km, CO₂ eritootmine 94 - 119 g/km.

ALTIA
EESTI

Eriliseks hetkeleks

LARSEN

COGNAC

TÕELISE
SEIKLEJA VALIK

PRODUIT DE
FRANCE
www.cognac-larsen.fr

TÄHELEPANU! TEGEMIST ON ALKOHOLIGA. ALKOHOL VÕIB KAHJUSTADA TEIE TERVIST.

Tere tulemast Vanemuise teatrisse!

Uued hooajal 2017/2018

Faust Sweeney Todd

Guugelmuugelpunktkomm

Beatrice Teineteiseta

Mees, kes teadis ussisõnu

Naksitrallid Kalevipoeg

Viini veri Kinolina kangelane

Härra Biedermann ja tulesüütajad

Hüljatud Medeia

Rännakud. Maarjamaa laulud

Emakeelne kultuur on hindamatu väärtus.

30. detsembril 2006 asutasime Vanemuise Fondi, et hoida ja toetada Eesti teatrikunsti.
Lubame hea seista fondi käekäigu eest

Olga Aasav, Kalev Kase, Mart Avarmaa, Tartu linn

Vanemuise Fond on loodud teatri töötajate erialase arengu ja koolituse toetuseks.

Fondi on võimalik teha annetusi:

SA Tartu Kultuurkapital / Swedbank IBAN: EE092200221011379347, SWIFT: HABAEEX /

SEB Pank IBAN: EE251010102052050006, SWIFT: EEUHEEX

Märksõna: VANEMUISE FOND

Vanemuise fond tänab:

Olga Aasavit, Andrus Ansipit, Mart Avarmaad,
Alar Kroodot, Kalev Kaset, Mati Kermast, Eero Timmermanni,
Tartu linna, Vanemuise advendikontserdil annetajaid.

Aasta toetaja

kinema

Aasta toetaja

LARSEN
COGNAC

Ametlik autopartner

NISSAN | **autospirit**

Ametlik hotellipartner Tartus

DORPAT
HOTELL

Ametlik hotellipartner Tartus

LONDON
HOTELL

Ametlik hotellipartner Tallinnas

park inn
Central Tallinn

Tartu
heade mõtete linn

GIGA

KUKU

Postimees

KULTUURIMINISTEERIUM

AITAN LAPSI

AS GIGA on Vanemuise Sümfooniaorkestri Kassitoome tasuta suvekontserdi peasponsor.

vanemuine.ee